

הליכות עולם לוי

(חבקוק ג' ו')

לעילוי נשמת ר' יהודה לוי ז"ל

פרשת ויגש

זמן ר"ת	צאת השבת	חלקת נרות	לוח אור החיים
17:54	17:22	16:30*	י"ם
17:49	17:18	16:26	ת"א
17:48	17:18	16:26	חיפה
17:53	17:22	16:30	ב"ש

* לנוהגים 40 דק: 16:10

שתיקתו של יוסף

שדיבר יוסף רעה על אחיו נגרם לו רעה, על מה שאמר שהם אוכלים אבר מן החי, מכרו אותו ושחטו שיער עזים וצבעו את כותנתו בדם ואמרו עליו שחיה רעה אכלתהו, [ובכך מנעו מיעקב לחפש אחר יוסף]. ועל מה שאמר שמזלזלים הם בבני השפחות וקוראים להם עבדים, לעבד נמכר יוסף. ועל מה שאמר עליהם שהם מסתכלים בבנות הארץ, גירה בו הקב"ה את אשת פוטיפר וגרמה לו לשבת בכלא, הרי שעל כל דבר שאמר נענש, ולכן הצטער בג' דברים של המכירה והעבדות והכלא. [ואולי שלזה גם נתכוין יעקב בשולחו את יוסף אל אחיו, ויאמר לו לך נא ראה את שלום אביך וכו' וישלחם מעמק חבון נבא שקמה (ל"ז י"ד)]. והיינו שרצה שיראה את שלום אליו וטובתם ויפסיק לדבר עליהם רעה, וזה מעמק חבון, בעצה עמוקה ברצותו לגרום ליוסף חיבור עם אחיו, אלא שכבר הקב"ה עשה זאת באופן אחר].

ואמנם יוסף בכל הזמן הזה קיבל עליו את כל הדינים באהבה בידעו שזה בעבור דבוריו הרעים על אחיו, ולכן כל ימי סבלו לא שלח לאביו שום מכתב ושום רמז, לא רק בכדי שלא לצער, אלא מפני שידע שמאת ה' היתה זאת והוא צריך לסבול עבור עונו, וגם שלא רצה להכשל שוב באותו עון שבגינו הוא מרצה את עונשיו, שכן אם ישלח לאביו שהוא חי ונמכר למצרים וכו', יצטרך לספר לו איך נמכר ושוב יוציא דיבת אחיו רעה אל אביהם, ועל זאת הוא לא רצה לחזור. [הגם שהפעם זה אמת ועושה להציל את עצמו, מ"מ השב בתשובה מתרחק מן החטא, וגם באופן המותר הוא מחמיר על עצמו]. ולכן גם בעת שעלה לגדולה וכבר לא סבל, והבין שעונו נתרצה, מ"מ לא רצה להודיע לאביו בכדי שלא לחזור שוב על החטא ולהוציא דיבת אחיו.

ובזה יובן דבר נוסף שגם כאשר מתוודע יוסף לאחיו, לאביו אינו מספר דבר מכל אשר אירע, כי בפגישה הראשונה שלו עם יעקב הוא בוכה על צואריו, כמסופר בתורה (מ"ו כ"ט) וַיֹּאבֶד יוֹסֵף מִרְפָּקָתוֹ וַיַּעַל לְקִרְיַת יִשְׂרָאֵל אֲבִיו גִּשְׁנָה וַיָּבֹא אֵלָיו וַיִּפֹּל עַל צַנְאָרָיו וַיִּבֶן עַל צַנְאָרָיו עֹד, ולא ראינו שיעקב בכה, ורבותינו הביאים רש"י אמרו שיעקב אבינו היה קורא את שמע באותה העת, וא"כ לא דבר. [ואפשר שיוסף הגיע במכוון בזמן קריאת שמע בכדי שלא יוכלו לדבר]. ולאחר מכן (שם ל') אומר יעקב אל יוסף אַמּוּתָה הִפָּעַם אֶחָדִי רְאוּתִי אֶת פָּנֶיךָ כִּי עוֹדֶךָ הִי, וכאן השיחה ביניהם נגמרת. ואחרי כן הוא מביא יעקב לפני פרעה (מ"ז ז') ואח"כ מושיבו בארץ גושן, ולא נשמע אותם מדברים רק בפרשת ויחי לפני מותו של יעקב וגם שם לא נזכר ענין האחים. ונראה שהטעם כאמור.

והנה בשבוע שעבר ראינו את מעלתו של בנימין שזכה שתשרה שכינה בחלקו מפני מידת השתיקה שהיתה לו, ששמירת הפה מביאה את האדם לידי מלוכה, וראינו שמפני כן זכו גם שאול ואסתר למלוכה [ענין מה שכתבנו לפרשת מקץ], וכעת לפי האמור אנו רואים שגם יוסף זכה למלוכה בזכות שתיקתו, שכן הוא שתק כל הזמן והיה יכול להודיע לאביו, אך מפני שהחמיר על עצמו ושתק זכה ויצא למלוכה, וכל זה קיבלו מאימם רחל אימנו, שבזכות מידת השתיקה העניקה לבניה מלוכה, והיא הנקראת המלכה, שהיא עקרת הבית. וכמו ששאול שהיה מבנימין קדמה מלוכתו למלוכת דוד שהיה מיהודה, כך קדמה מלוכת יוסף באחים למלוכת יהודה, וכך גם לעתיד לבוא יתגלה משיח בן יוסף לפני משיח בן דוד, יהי רצון שנזכה במהרה לבואו, אכ"ר.

בפרשתנו יוסף מתוודע לאחים, האחים בתחילה לא יכלו לענות אותו כי נבהלו מפניו, אבל אט אט נתפייסו, והאהבה והאחוה חזרה לשרור בין השבטים הקדושים, האחים מודיעים ליעקב אבינו שיוסף בנו חי והוא מושל בכל ארץ מצרים, יעקב מתרגש וכמעט שפורחת נשמתו, ולאחר נבואה מאת ה' יתברך הוא יורד למצרים לפגוש את בנו ולעת עת עתה לגור שם, יוסף פוגש את יעקב וההתרגשות גדולה, עד שכל מי שקורא את הפרשה עולה בליבו תמיהה, מדוע היה צריך לחכות כל כך הרבה זמן, מדוע יוסף אינו מודיע מיד לאביו שהוא במצרים, ואם בעת עבודתו לא יכול היה להודיע, מ"מ לאחר מכן בעת שמלך, מדוע חיכה תשע שנים עד שהאחים יבואו ויעברו את כל ההאשמות והעלילות עד שיתוודע יוסף לאחים.

וזו בעצם שאלת הרמב"ן בפרשתנו (מ"ב ט'), שכותב: יש לתמוה אחר שעמד יוסף במצרים ימים רבים והיה פקיד ונגיד בבית שר גדול במצרים, איך לא שלח כתב אחד לאביו להודיעו ולנחמו, כי מצרים קרוב לחבון כששה ימים, ואילו היה מהלך שנה היה ראוי להודיעו לכבוד אביו, ויקר פדיון נפשו ויפדנו ברוב ממון. ע"כ. והנה תירוצים רבים נאמרו על כך.

הדעת זקנים מבעלי התוספות (מ"ב א') כתבו: שיוסף לא הודיע לאביו שהוא במצרים מפני החרם שהטילו האחים ביניהם וגם שתפו להקב"ה, וגם את יוסף השביעו שלא לגלות, והכתוב בפרשתנו מוכיח כן שבעת התגלותו לאחים אמר הוציאו כל איש מעלי שלא רצה לגלות לזרים מפני השבועה. ועוד תירוץ מביאים: כי כשהיה עבד לא רצה להגיד לו כי יותר היה מצער, וכן כשהיה בבית הסוהר. וגם כשהיה מלך לא יאמין לו, כי אפילו לבסוף כשספרו לו אחיו לא האמין כדכתיב ויפג לבו כי לא האמין להם. ועוד תירצו שאם היה מגיד לאביו, היה ירא שמא ישמעו אחיו ויבהלו ויברחו זה לצפון וזה לדרום מרוב פחד שייראו שיהרגם, ונמצא אביו מצטער עליהם וגורם צער גדול לאביו, ולכן המתין עד שבאו אחיו אצלו ונתגלה להם תחלה ופייסם בדברים ושאין בלבו עליהם ואמר להם לבשר לאביהם וכי הוא מושל בכל ארץ מצרים. ע"כ. והרמב"ן (שם) תירץ: אבל היה רואה כי השתחווית אחיו לו וגם אביו וכל זרעו אתו, אי אפשר להיות בארצם, והיה מקוה להיותו שם במצרים בראותו הצלחתו הגדולה שם, וכל שכן אחרי ששמע חלום פרעה שנתברר לו כי יבוא כולם שמה ויתקיימו כל חלומותיו. ע"כ. והיינו שמבין הרמב"ן שהחלומות הם כעין נבואה וחייבות להתקיים, ויוסף לא יכול להפריע למהלך האלוהי להתגשם, ולכן מתגבר על עצמו ואינו מודיע לאביו. ולפני שנבאר מה שנראה בעיני בס"ד, נוסף להקשות, עד אשר אנחנו כואבים את צערו של יעקב אבינו ע"ה, ומקשים היאך לא דאג יוסף למעט בצערו כפי מה שיוכל, אחר כל התירוצים שנאמרו עדיין יש להבין מדוע משמים זימנו ליוסף צער כזה גדול, גם אם החלומות נבואה, מדוע זימן הקב"ה שיתגשמו לאחר צער כזה גדול של מכירת יוסף ועבודתו ושיבתו בכלא, והלא הקב"ה אינו עושה דין בלא שמגיע לאדם (כמבואר בברכות ה:), ושבת נ"ה).

והנה כאשר נחזור לתחילת המעשה עם יוסף ואחיו, נראה ששם אומרת לנו התורה במפורש את חטאו של יוסף, וכמו שנאמר (ל"ז ב') אֵלֶּה תִּלְדוֹת יַעֲקֹב, יוֹסֵף בֶּן שִׁבְעָה עָשָׂר שָׁנָה וכו' וַיָּבֹא יוֹסֵף אֶת דְּבָרָתָם רָעָה אֶל אָבִיהֶם. והיינו שדיבר עליהם לשון הרע, וכן אמרו רבותינו במדרש (בראשית רבה פרשה פד פסקה ז) שעל כל מה

הליכות וזהלכות

אל תיקרי הליכות אלא הלכות (נידה ע"ג).

הליכות ליום שבת (המשך, השכבות)

קמא. ובאמת שהוא פשט דברי הגמרא בסוטה (ל"ט). שאמרו: כיון שנפתח ספר תורה אסור לספר אפילו בדבר הלכה, וכתב רבנו יונה (ד., מדפי הרי"ף ד"ה ר' אבהו) שאפילו בין עולה לעולה אסור לדבר בדברי תורה ואע"פ שסוגרים את הספר תורה בינתיים, וכ"פ בשו"ע (סי' קמ"ו סעי' א'), וא"כ כ"ש להפסיק שלא בדברי שיחה. [ואע"פ שהב"ח (שם אות ד') מתיר בדברי תורה בין עולה לעולה, אין לנו אלא דברי השו"ע]. ואמנם בברכות (ה.) מבואר שרוב ששת היה מחזיר פניו ולומד בשעת קריאת התורה, ומשמע שמותר ללמוד בקריאת התורה שלא כפי פשוט הגמרא בסוטה, והתוספות (בברכות שם ד"ה רב ששת) תירצו בשם הרי"ף, שרק למי שתורתו אומנותו מותר, ושכן מסתבר להם, וכן דעת הרמב"ם (פי"ב מתפלה ה"ט), וכעין זה כתבו התוספות בסוטה (שם ד"ה כיון) כתבו שסוברים כרבנו חננאל שרק למי שתורתו אומנותו מותר, ולכן לנו היום אסור לדבר אפילו בדברי תורה, [ולפי זה יוצא שהתוספות מבינים שתורתו אומנותו היינו רשב"י וחבריו (עיין שבת יא.). וזה שלא כדברי הכס"מ על הרמב"ם (שם) שלא נאמר זאת על רשב"י אלא על כל מי שמתמיד בתורה]. ויש עוד דעות אחרות בראשונים הובאו שם בתוספות, ובשו"ע (סי' קמ"ו סעי' ב'), ומבואר בבית יוסף שהלכה ככל ההיתרים המובאים בשו"ע, והוסיף בבדק הבית שמכל מקום נכון לכיון אדם דעתו בכל הפרשיות ולשומעם מפי השליח ציבור, וכ"פ בשו"ע (שם). ומדברי כולם נלמוד שבדברי חול אסור להפסיק אפילו בין עולה לעולה [וכן משמע מדברי הלדוד אמת (סי' ח' הלכה כ"ג אות ה'), וכ"כ בביאור הלכה (סי' קמ"ו ד"ה והנכון), ועו"ע בכה"ח (סי' קמ"ו אות ט"ו) שכתב כן בשם פוסקים רבים].

קמב. ואמנם מנהגנו כיום לומר ההשכבות והברכות אחר כל עולה ועולה [כמו שמוכח מדברי האמת ליעקב (דף לד ע"א) וכ"כ היפה ללב (שם) וכן כמבואר בכה"ח (סי' רפ"ד שם), וכן המנהג בינינו כיום], ויש ללמד זכות על מנהגנו שבאמת מן הדין אינו אסור שהכל הוא לצורך החזקת התורה שיתנדבו אחר הברכות וההשכבות, ואינם דברי חול ממש, מ"מ ללא ספק מנהג הראשונים לעשות הכל אחר קריאת התורה הוא מנהג משובח יותר ומונע הרבה דבורים בטלים ותקלות לא רצויות באמצע הקריאה שנובעות מחמת שכל הציבור יושב ומחכה מתי יגמרו את ההשכבות והברכות, והרבה פעמים קורה שמזכירים נפטר אחד כמה פעמים [וכבר בשו"ת הרדב"ז (ח"ד סי' אלף וקס"ה צ"ד)] התלונן על שמזכירים מתים שנפטרו לפני כמה דורות, ע"ש, ואשרי מי שיחזיר עטרה ליושנה, לקרוא את כל הפרשה ברצף אחד, בלא שום הפסקה ודבור בינתיים עד אחר ההפטרה, ובפתיחת ההיכל או לאחר קריאת התורה יעשו את כל הברכות וההשכבות לכל עולה כפי רצונו. וצריך להסביר לאנשים שהעליה לתורה היא העיקר, והיא המביאה את הברכה על האדם, או שגורמת לנפטר עילוי נשמה, והברכות וההשכבות אין שום הבדל מתי יאמרו אותם, ואדרבה אחר הקריאה כולה הברכה מקובלת יותר וכן ההשכבה עולה לרצון יותר.

קלט. טוב לנדור צדקה עבור הנפטרים בעת שעושה השכבה, [ואמנם בספר קב הישר (פרק פ"ו) כתב: ומנהג יפה הוא להזכיר נשמות ולהתפלל עליהם ובפרט שצריך להזכיר נשמות אבותיו ורבותיו בעבור שהרביצו תורה בישראל והעמידו תלמידים הרבה, ולא יאמר בעבור שאני נודר צדקה בעד הזכרת נשמתם שמא ח"ו יעכב בתשלומי הנדר שנדר ואז תיהפך אליו אותה הנשמה שנדר צדקה בעבורה למקטרג. עכ"ל]. ואמנם מה יעשו מי שאבותיו לא הרביצו תורה בישראל ולא העמידו תלמידים, ומה שכתב שלא יעכב בתשלומי הנדר, העצה היעוצה לזה שיאמר שנודב בלי נדר, ובספר הרוקח (סי' ר"ח) מבואר שהצדקה אינה מועילה אלא למי שהיה עושה צדקה בחייו, שאז הקב"ה אומר אם היה חי היה נותן צדקה, [ולפי"ז גם הלימודים שעושים לעילוי נשמת הנפטר אינו מועיל אלא א"כ היה לומד בחייו], ואולם מלשון התנחומא (האזינו א') משמע שהצדקה מועילה לכל נפטר, וא"כ גם בלימוד יועיל לכל הנפטרים, וכבר האריכו בזה הפוסקים, עיין בשו"ת יבי"א (ח"ח חו"ד סי' ל"ז אות ז'), ומ"מ כבר ראינו שההשכבה לכשעצמה היא תפלה על נפש הנפטר, ותפלה בודאי שמועילה.

קמז. בזמן הראשונים היו שנהגו לומר "אשרי" ורק לאחר מכן להזכיר נשמות, אבל המנהג הנכון יותר הוא להזכיר נשמות אחר קריאת התורה וההפטרה ורק לאחר מכן לומר אשרי, וכן מוכח מדברי הרמ"א (סי' רפ"ד סעי' ז'), [וכך שיבח את המנהג הכנה"ג (סי' רפ"ד אות ה'), ושכן הנהיג בקהילתו, והביא דבריו האמת ליעקב (דף פג ע"ב)]. וכך או כך לדברי כולם מנהג הראשונים היה לעשות את ההשכבות רק לאחר קריאת התורה כולה, ולא באמצע הקריאה בין עולה לעולה, וכן ראינו לענין הברכות (עיין לעיל הלכה קכ"ג וקכ"ז) שהיו מברכים אחר קריאת התורה, וכנראה מפני שהם לא היו רוצים להפסיק באמצע קריאת התורה בהשכבות וברכות, ואפשר שהדברים מגיעים גם לענין מה שאמרו חז"ל כל הפוסק מדברי תורה ח"ו (עיין תגינה י"ב), ובפרט בתלמוד תורה של צבור שהוא חמור יותר [עיין במגילה (ג.)], ואף שיש לחלק ששם מדובר על כל ישראל, מ"מ רואים שיש הבדל בכמות ביטול התורה, ולכן היו עושים את הברכות וההשכבות לאחר קריאת התורה. [וכן מצאתי שכתב טעם זה בספר יפה ללב (ח"ב סי' רפ"ד אות ג.), והביא שבסדור חסד לאברהם (טוביאנה תקמ"ג, דף קי"ז) כתב חז"ל: וצריך השליח צבור שלא להפסיק בקריאה נאמנה זו בין גברא לגברא, ובפרט ההשכבות שאומרים על המתים, יען כי בקריאה זו היא חבל נמרץ וחוט האורה נקנית במשיכה, ע"כ. וציין אליהם בספר כף החיים (סופר, סי' רפ"ד אות ל"ח), ואח"כ ראיתי שהמקור לכולם הוא החמדת ימים (שבת פרק י"ב אות נ"ה בנדמ"ח), שהסדור חסד לאברהם בנוי ומיוסד עליו כמבואר למעין בספרו, ושם בחמדת ימים המשיך הדברים וכתב: וחוט האורה נקנית במשיכה בלי הפסק והעלם בינתיים, כי הפסקות משמשות למנוע שפעת גשם נדבות וכו', אשר מטעם זה הכרוז קורא בקול בגן עדן של מעלה מי שפוסק יפסק, מי שפוסק מדברי תורה יפסקו חייו, עכ"ד. ע"ש עוד שכתב שבימי חכמי התלמוד לא היו מפסיקים בקריאתה אלא לתרגם המקרא ליתר העם לא זולת, ושההשכבות באמצע הקריאה היא סיבה להעניש את המתים ולא להעלותם, והדברים מבטלים].